

MUNKAERŐPIAC MAGYARORSZÁGON 2001-BEN

Írta
LAKY TERÉZ

Bevezetés

- 1. A magyar munkaerőpiacot alakító főbb gazdasági és nem-gazdasági körülmények**
- 2. A népesség gazdasági aktivitása**
 - 2.1. A foglalkoztatottság főbb jellemzői**
 - 2.2. A munkanélküliség**
 - 2.3 A gazdaságilag inaktív népesség**
- 3. A fő cél: A foglalkoztatás növelése**

BEVEZETÉS

Foglalkoztatáspolitikai nézőpontból 2001 nem bizonyult sikeres évnak. A KSH munkaerő-felmérésének adatai szerint, bár a munkanélküliség tovább csökkent, a foglalkoztatottak száma alig mozdult el az előző évi szintről; megtorpant a 90-es évek végén tapasztalt enyhe növekedés. A nyugdíjkorhatár évek óta tartó növekedése ellenére a népességben tovább nőtt a gazdaságilag inaktívak (nem foglalkoztatottak és munkát sem keresők) száma és aránya.

2000-hez képest a foglalkoztatottak száma 15–74 éves népességben mindössze 10 ezer fővel nőtt. A számszerűen kimutatható növekedés azonban kisebb, mint a statisztikai adatgyűjtés hibahatára (+36 ezer fő).

A munkanélküliek (a dolgozni kívánó, aktívan munkát keresők) száma egy év alatt további mintegy 30 ezer fővel (262,5 ezerről 232,9 ezer főre) csökkent. Ennek következtében csökkent a rendelkezésre álló munkaerő (gazdaságilag aktívak = foglalkoztatottak és munkanélküliek) együttes száma is: 4111,6 ezerről 4092,4 ezerre.

2001 Európában sem volt olyan sikeres, mint az előző év. (2000-ben több mint 3 millióval nőtt a foglalkoztatottak, és 1,5 millióval csökkent a munkanélküliek száma.) A még nem hivatalos adatok szerint 2001-ben 2 millióval gyarapodott ugyan a foglalkoztatottak száma, a munkanélküliség azonban nem csökkent. A tagországok változatlanul nagyon eltérő eredményei ellenére az EU teljesíthetőnek, bár további erőfeszítéseket igénylőnek tekinti a 2001 márciusában Stockholmban kitűzött foglalkoztatási célt: 2005-ig az Unió 15–64 éves népességének legalább 67 százaléka legyen foglalkoztatott; ezen belül a nők legalább 57, az 50 éven felülieknek pedig 50 százaléka. (A távolabbi cél, 2010-re a foglalkoztatottak arányának 70, ezen belül a nők foglalkoztatottságának 60 százalékra növelése.)

Magyarország – gazdasági eredményei ellenére – a foglalkoztatás növelésében évek óta nem tud lépést tartani az EU-val. (Ennek okait itt nincs módunk elemezni.)

A hazai munkaerőpiac fő jellemzői: a munkanélküliség csökkent, de a foglalkoztatottság stagnált, s ennek következtében nőtt a felnőtt népességben a gazdaságilag inaktívak (nem foglalkoztatottak és munkát sem keresők) száma és aránya.

Magyarországon 2001-ben a népesség gazdasági aktivitásának szerény változásai valójában sokféle, erőteljes folyamat következményei. A gazdaság a 90-es évek közepe óta az egyik legnagyobb elbocsátási hullámot szenvedte el: az év során (a pályakezdőkön kívül) 590 ezren regisztráltatták magukat munkanélküliként, többen, mint 1995 óta bármelyik évben. Eközben a gazdaság bizonyos területein élénk volt a munkaerő-kereslet, új beruházások indultak, bővültek régebbi tevékenységek.

E két ellentétes irányú, a gazdaságban még mindig jelentős szerkezetváltásra utaló folyamatnak meghatározó szerepe volt a munkaerőpiac 2001 évi állapotának kialakulásában. A foglalkoztatás-politika, amelynek a funkciója, hogy sajátos eszközeivel felerősítse a kedvezőtlen, s a lehetőségekhez mérten korrigálja a kedvezőtlen gazdasági hatásokat, több döntésével inkább elmélyítette a népesség munkaerőpiaci részvételének növekedését eddig is gátló, régtől meglévő problémákat.

A következőkben elsőként röviden vázoljuk a munkaerőpiacot 2001-ben meghatározóan alakító, főbb gazdasági és nem-gazdasági körülményeket.

Ezt követően ismertetjük a népesség munkaerőpiaci részvételének jellemzőit, az eltérő számbavételi módszerek alapján. A 2001 évi eredményeket, ahol lehet, nemcsak 2000-hez viszonyítjuk, hanem a hosszabb távú trendekhez illeszkedésük szerint is áttekintjük. Néhány fontos mutató esetében bemutatjuk az Európai Unió, illetve a csatlakozni készülő (zömmel volt szocialista) közép-kelet európai ország adatait is, érzékeltetve e körben hazánk helyzetét.

Végül kitérünk az Európai Unió néhány alapvető foglalkoztatási törekvésére, amelyek iránynt mutatnak a hazai foglalkoztatáspolitikára tennivalóihoz is.

Az elemzés a 2001. év munkaerőpiaci helyzetének bemutatására szorítkozik, és nem érinti a 2001 december 31 után történeteket.

1. A MAGYAR MUNKAERŐPIACOT ALAKÍTÓ FŐBB GAZDASÁGI ÉS NEM-GAZDASÁGI KÖRÜLMÉNYEK

Főként a nagy nemzetközi cégek, s a világ úgyszólván valamennyi fejlettebb országát képviselő vállalkozások 2001-ben is jelentős magyarországi befektetési révén¹ a világpiachoz egyre jobban kötődő magyar gazdaságot tulajdonképpen (számos fejlettebb országhoz képest) csak mérsékelten érintette a legmodernebbnek tekintett ágazatok (elsősorban az elektronikai ipar és az autógyártás) s a hozzájuk kapcsolódó széleskörű szolgáltatások növekedésének megtorpanása.

Az érintett cégek a lehető leggyorsabban igyekeztek alkalmazkodni a világpiacon kialakult új igényekhez, az adott termékek iránti kereslet csökkenéséhez, s ezért elhalasztották a tervezett beruházásokat, átszervezték, csökkentették, vagy a legelőnyösebb feltételeket kínáló országokba telepítették

Jórészt a világgazdaság növekedési ütemének megtorpanása következtében a magyar gazdaságban is felerősödtek elsősorban az ipar szerkezetváltási folyamatai;

¹ Bár a külföldi tőkebefektetések töredéke (a World Investment Report 2000 adatai szerint alig több, mint 2 százalék) jutott a közép- és kelet-európai országokra 1999-ben, az utóbbiak közül Magyarországon volt a legnagyobb az egy főre jutó tőkeállomány. (A külföldi működő tőke Magyarországon 1998–2000, KSH, 2001). A Magyar Nemzeti Banknak a Gazdasági Minisztérium által idézett adatai szerint 2001-ben az előző évinél 52 százalékkal több, 2715 millió eurót fektettek be hazánkban a külföldiek.

át tevékenységük egy részét, s ennek következtében esetenként százával bocsátották el a munkaerőt magyarországi üzemeikből.

Folytatódott a szerkezetváltás a gazdaság más területein is. Az immár évszázados trendet követve tovább csökkent a mezőgazdaság munkaerő-igénye; tovább fogyott a szénbányászatban foglalkoztatottaké. A szolgáltatásban a zömmel a költségvetésből finanszírozott ágazatok (közigazgatás, oktatás, egészségügy) létszáma csökkent, főként a közigazgatás körében számba vett védelem ágazatban, a haderő reform következtében.

A gazdaság különböző területeiről elbocsátottak jelentős része azonban gyorsan talált másik munkahelyet, jórészt az idetelepülő külföldi tőke újabb beruházásai, valamint az építőipar és több szolgáltatási ág (pl. a kereskedelem-vendéglátás, ingatlanügylek, gazdasági szolgáltatás) területén.

Az árupiacokon érvényesülő, alapvetően a kereslettel-kínálattól függő folyamatokon túl a foglalkoztatás alakulására jelentősen hatott a minimálbéreknek a kormányzat által elhatározott emelkedése. Mint köztudott, a 2000-ben hozott kormánydöntés értelmében a legkisebb, kötelezően fizetendő munkabér az addigi havi 25,5 ezer Ft-ról 2001. január 1-jétől 40 ezer Ft-ra emelkedett (2002-től pedig 50 ezer Ft-ra).

A döntés a versenyszférában mintegy 480 ezer dolgozót, a keresők 17 százalékát érintette. A munkáltatók számára előnyös bérnövekedés a munkáltatók számára a béreken kívül az amúgy is magas közterhek növekedését is jelentette. A munkaerő-költségek növekedését a legkevésbé a nagy, multinacionális cégek érzékelték, (hiszen legtöbbjüknél a legkisebb bérek is már elérték, vagy meghaladták a 40 ezer Ft-ot); a gazdasági szervezetek zömét adó kis és mikro vállalkozások sokasága azonban nehéz helyzetbe került. A gazdaság néhány, addig alacsony átlagbérű ágazatában elbocsátásokra is sor került. (Különösen a textil- és ruházati ipar jórészt külföldi bérmunkát végző cégei kerültek nehéz gazdasági helyzetbe, amelyeknél a tervezett export-bevételeket is csökkentette egy másik – pénzpolitikai – intézkedés következtében a forint árfolyamának növekedése a nemzetközi kereskedelemben.) A konkrét létszám-csökkentéseknél erőteljesebben hatott a foglalkoztatásra az, hogy a munkaerő felvételt tervező cégek jelentős hányada mondott le a létszámbővítésről a minimálbér növekedésének hatására.

A kormányzat ugyan a nem-kívánt hatások ellensúlyozására 2 milliárd Ft keretű programot indított (a Munkaerőpiaci Alap Foglalkoztatási Alaprészt központi keretéből, a MAT támogatásával) és a pályázók visszaigényelheték a bért terhelő járulékok többletösszegét, a gazdálkodók foglalkoztatási szándékait azonban nem sikerült újjáéleszteni. A Gazdasági Minisztérium – Foglalkoztatási Hivatal évente kétszer készülő, rövidtávú prognózisa szerint eredetileg a cégek még 32 ezer fős létszámbővülést terveztek 2001 első félévében; a második félévben azonban már 26 ezer fős csökken-

az utóbbi évek legnagyobb elbocsátási hulláma azonban egyes területek élénk keresletével párosult.

A negatív világgazdasági hatásokat felerősítette a kormányzat több, a foglalkoztatottságra visszaható intézkedése, a munkanélküli ellátások szigorításától a minimálbér jelentős növeléséig. Az utóbbi egyes területeken elbocsátásokhoz is vezetett, és – a nagy cégek kivételével – az egész gazdaságban visszafogta a létszám-felvételi szándékokat.

tést. (Az év végére a veszteségeket pótló létszámbővülés jellemzően a külföldi tulajdonú cégeknél történt.)

A kormányzat várakozásától eltérően nem bizonyultak eredményesnek a 2000-ben életbelépett, a munkanélküliek gyorsabb elhelyezkedését ösztönözni hivatott intézkedések: a munkanélküli segélyezés időtartamának 300 napról 270 napra csökkentése, valamint 2000 májusától a jövedelempótló támogatás megszűnése. A munkanélküliség – mint évek óta – 2001-ben is csökkent, ez azonban nem járt a foglalkoztatás érzékelhető növekedésével (a regisztrált munkanélküliek száma 30 ezerrel lett kevesebb, a foglalkoztatás pedig 10 ezer fővel nőtt). A munkanélküliek közül kevesebben és rövidebb ideig kaptak segítséget álláskeresésük idején, mint korábban. A 2000-ben havi átlagban még mintegy 144 ezer jövedelempótló támogatásban részesülő közül 2001 végére már 86 ezren váltak rendszeres, de alacsonyabb összegű szociális segélyben részesülővé – valamennyien továbbra is regisztrált munkanélküliek.

A rászorulókon takarékoskodó döntések ugyanakkor nem mérsékeltek a munkáltatók és a munkavállalók szolidaritásként befizetett hozzájárulásának összegét: 2001-ben mintegy 24 milliárddal többet fizettek be a Munkaerőpiaci Alap foglalkoztatási alap részébe, mint 2000-ben, mégis kevesebb fordítódott a munkanélküliek közvetlen ellátására (ugyanakkor kétségkívül többet fordítottak a munkaerő piaci esélyeket növelni hivatott ún. aktív eszközökre.)

Európában a foglalkoztatáspolitikai fő célja a foglalkoztatottság növelése. Magyarországon 2001-ben a sok szempontból kedvezőtlen gazdasági körülmények közepette hozott, a foglalkoztatáspolitikára kiható kormányzati döntések gyengítették a foglalkoztatás növelésének esélyeit.

2. A NÉPESSÉG GAZDASÁGI AKTIVITÁSA

A fejlettebb gazdaságokkal rendelkező országokban – amelyek közé Magyarország is sorolódik – az a törekvés, hogy a felnőtt népességből a lehető legtöbb, munkára képes nőnek és férfinak legyen kereső foglalkozása; gondoskodjon önmaga és családja ellátásáról, s munkájával járuljon hozzá saját, s az ország jólétének gyarapodásához. A modern államokban cél az is, hogy az emberek kereső tevékenységüket az állam törvényei által meghatározott formákban, annak keretei között, a mindenkorai törvények számára átláthatóan és ellenőrizhetően végezzék. (E körülmények együttese jelenti a „szervezett” gazdaságot.)

A „felnőtt” népesség alsó határa ma már úgyszólván világszerte a 15. életév; felső határa – lényegében a 20. század közepétől általánossá vált kötelező nyugdíj-rendszerek következtében – országonként változó lehet. (Bár Európa számos országában sem egységes, a többség esetében a 64.

életév jelenti a munkavállalási – azaz a nyugdíjba lépést megelőző – életkor felső határát.²

Magyarországon – nemzetközi összehasonlításban – ma már alacsonynak minősül a munkavállalási kor. Az évekkel ezelőtt megkezdődött nyugdíjreform következtében 2001-ben a férfiaké a 61. a nőké az 57. évet érte el. (2002-ben mindkét nem esetében egy évvel növekszik.)

Ma még csak előzetes adatokkal rendelkezünk arról, hogy a teljes népességben mekkora volt 2001-ben a munkavállalási korú népesség aránya.³

A hazai munkavállalási kor szerinti, az év január 1-jei állapotát (azaz az előző év eredményeit tükröző) számbavétel szerint (Munkaidőmérleg, KSH), amely már a népszámlálás (előzetes) adatain alapul, 2001-ben 6 285,4 ezer, 2002. január 1-jén pedig 6 273,5 ezer férfi és nő volt munkavállalási korú. Rajtuk kívül 2001. január 1-jén 80,7 ezer, 2002. január 1-jén 63 ezer, a munkavállalási koron felüli férfi és nő volt foglalkoztatott. A mindkét évben az összesen 3,95 millió foglalkoztatott, és a 372,4, illetve 342,8 ezer regisztrált munkanélküli (akik együttesen a gazdaságilag aktívak számát adják) mintegy 68 százalékát tette ki a hazai munkavállalási korú népességnek. A férfiak mintegy 73 százaléka volt aktív; a nők munkaerőpiaci részvétele jóval alacsonyabb: 62 százalék körüli.

Más oldalról: a munkavállalási korú férfiak 27, a nők 38 százaléka maradt távol a munkaerőpiactól 2002. január 1-jén, önként vagy kényszerűségből; gazdaságilag inaktívnak minősült, mert a (szervezett gazdaságban) nem volt munkája, és munkanélküliként sem regisztráltatta (regisztráltathatta) magát.

Természetesen romlik az arány, ha a munkavállalási kort az európai szintre terjesztjük ki. A KSH munkaerő-felmérése 1992 óta méri – az OECD országokban egységes fogalmi rendszer és módszerek szerint – a népesség gazdasági aktivitását. Az Európai Unió valamennyi tagországában (a nemzeti módszerek mellett) egységesen elvégzett felméréseket az elmúlt években sorra bevezették a belépni kívánó (Ciprus kivételével tíz volt szocialista) országban is, s most már valamennyien az egységes szemléletű felmérés szerint hasonlíthatódnak össze.⁴

2001-ben a hazai munkaerő-felmérés (a népszámlálást megelőzően ismert adatok szerint) 6 792,3 ezer 15–64 éves férfit és nőt vett számításba. Közülük 60 százalék volt jelen a munkaerőpiacon, mégpedig a férfiak 67,8, a nők 52 százaléka; az itt mért viszonylag alacsony munkanélküliség eredményeként nagy többségük foglalkoztatottként.

Kétségtelen, hogy az alacsonyabb nyugdíjkorhatár szerepet játszik az alacsonynak tekinthető gazdasági aktivitásban (a férfiak négy, a nők 8 évvel korábban kerültek nyugdíjas korba, mint kortársaik a legtöbb európai országban), ez azonban csak részleges magyarázat. (A 15 EU tagország és a csatlakozni kívánó 11 ország 2001 évi adatai szerint a népesség magas, 70

A stagnáló foglalkoztatás, és a munkát nem kereső inaktívak magas aránya következtében Magyarországon a legalacsonyabb a népességből a rendelkezésre áll munkaerő állománya az EU 15 tagországa és a csatlakozni kívánó 11 – zömében volt szocialista – ország között.

2 A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) ajánlását követve – az országok többségében a 14–64 éves kort tekintik munkavállalási kornak – a magyar népesség munkaerőpiaci jelenlétének vagy távolmaradásának adatait is így közlik.

3 A 2001. január 1-jén végzett népszámlálás ugyanis az addig ismert adatokhoz képest 200 ezerrel nagyobb lakónépességet regisztrált. Az eltérés számos oka közül talán az a legfontosabb, hogy az 1990-ben végzett népszámlálás után az évenkénti adatokat csupán a születések-elhalálozások adataival módosították, nem vették figyelembe a mintegy 18 ezer fős bevándorlást-áttelepülést. Az addig gyakorlatilag nem létező folyamat az évtized végéig halmozódva, minden korosztály számarányát megváltoztatta. A népesség munkaerőpiaci aktivitására vonatkozó adatok korrekciója 2003-ban várható.

4 Az EU az elmúlt öt év foglalkoztatási eredményeit áttekintő összegzésében a közeljövő új kihívásának tekinti a tagjelölt országok csatlakozását, ami 71 millió fővel, 30 százalékkal növeli az EU jelenleg 248 milliós munkavállalási korú népességét; tudva, hogy az EU 2001-ben csaknem 64 százalékos foglalkoztatási szintjéhez képest ez átlagosan mindössze 58 százalékos volt a tagjelölt országokban.

százalék feletti arányban volt aktív (dolgozott vagy keresett aktívan munkát) az EU nyolc tagországán kívül Cipruson, Litvániában, Csehországban és Szlovákiában; a 65 százalék alatti aktivitási arány Belgiumot, Luxemburgot, Spanyol- és Görög- és Olaszországot, valamint Bulgáriát jellemezte; 60 százalék alatti aktivitást azonban csupán Magyarországon regisztráltak.)

Európa több országában is ismert jelenség, hogy a nők jóval kisebb hányada dolgozik, vagy keres aktívan munkát, mint a férfiak; ez azonban – Magyarország kivételével – nem jellemző a volt szocialista országokra. A másik, ugyancsak Európa-szerte jól ismert tény, hogy az 50 év felettiek a nyugdíjkorhatárt megelőzően kilépnek a munkaerőpiacról. (Ezért is tűzte ki az EU külön célként a nők és az idősebbek munkaerőpiaci részvételének erőteljes növelését.)

Magyarországon 2001-ben – mint a Munkaerő-mérleg adatai mutatták – mindössze 63 ezren dolgoztak nyugdíjas koruk elérése után; a munkaerő-felmérés pedig a 64. életévüket meghaladók körében már csak 18 ezer aktív férfit (10,8 ezer) és nőt (7,2 ezer) talált. A 65–74 éves népességnek csupán 2 százaléka volt aktív.

A munkaerőpiac nagy, kihasználatlan tartalékát azonban elsősorban a 15–64 évesek 40 százalékának inaktivitása jelzi: több mint 2,7 millióan nincsenek jelen a munkaerőpiacon.

1. táblázat: A népesség gazdasági aktivitása, 2001

	Munkavállalási	Ebből: Foglalkoz-		Munkanél-		Együtt	Inaktív	
	korú*	tatott**	%	küli***	%		%	ezer fő
	ezer fő=100%	ezer fő	%	ezer fő	%	%	ezer fő	%
<i>Magyarország, Munkaerőmérleg (hazai m.váll.korúak)</i>								
2001. január 1.	6 285,4	3 898,2	62,0	372,4	5,9	67,9	2 014,8	34,1
2002. január 1.	6 273,5	3 921,8	62,5	342,8	5,5	68,0	2 008,9	32,0
<i>Munkaerő-felmérés (LFS) (15–64 évesek)</i>								
2001 (éves átlag)	6 792,3	3 841,7	56,6	132,7	3,4	60,0	2 717,9	40,0
<i>EU átlag</i>								
(15–64 évesek) (LFS)	248 125,0	158 653,0	63,9	12 919,0	5,2	69,2	76 553,0	30,8
<i>11 csatlakozni kívánó ország</i>								
(Magyarországgal együtt) (LFS)	70 963,5	41 013,6	57,8	6 391,6	9,0	66,8	2 355,9	33,2

Munkaerőmérleg: * = a népszámlálás előzetes adatai szerint; ** = csak a hazai munkavállalási korúak; *** = regisztrált munkanélküliek

Munkaerő-felmérés: (LFS=Labour Force Survey) * = a népszámlálást megelőzően ismert adatok; ** = a 65–74 évesek nélkül; *** az aktívan munkát keresők

Adatforrás: Munkaerőmérleg, KSH 2002; A munkaerő-felmérés idősorai 1992–2001, KSH; Employment in Europe 2002.

A népesség gazdasági aktivitása – azaz a rendelkezésre álló foglalkoztatott vagy aktívan munkát kereső munkaerő – nagyságrendjén belül az egyének, s az ország jóléte szempontjából az alapkérdés a foglalkoztatottak aránya. Európai összehasonlításban – de még a csatlakozni kívánó országok között is – Magyarország hátránya ebben a legjelentősebb.

2.1. A foglalkoztatottság főbb jellemzői

Minthogy a foglalkoztatottsággal kapcsolatos, részletes adatokat a munkaerő-felmérés tartalmazza, a következőkben elsősorban annak segítségével mutatjuk be az egy év alatt is érzékelhető (bár többnyire inkább csak hosszabb időszak után mérhető) változásokat. (Emlékeztetünk rá, hogy noha az adatok nem változnak, a korcsoportok szerinti súlyok, arányok változhatnak a népszámlálás új adatainak használatakor.)

Az már az előzőekben is kitűnt, hogy ma Magyarországon jellemzően a férfiak a keresők. Bár, mint évtizedek óta a népességben (30–34 éves kortól kezdődően) összességében a nők vannak többen (a 2001. évi népszámlálás a 10,2 milliós népességben 47,6 százalék férfit és 52,4 százalék nőt regisztrált) a 15–64 éves foglalkoztatottak között több volt a férfi (55 százalék) mint a nő. (A hazai munkavállalási korúak körében még egy százalékpontnyi a férfiak előnye, 56 százalék.)

A munkaerő-felmérés korcsoportos adatai szerint a férfi-keresők aránya minden korcsoportban meghaladja a nőkéét.

Bár a férfiak érzékelhető előnye már a 20–24 évesek körében számottevő (a foglalkoztatott férfiak aránya a 20–24 évesek korcsoportjában 57,7, a nőké 43,9 százalék) az életkor előrehaladtával nőnek a különbségek. (25–29 éves férfiak 83,3, nők 57 százalék; 30–39 évesek: férfiak 85, nők 66,4 százalék; 40–54 évesek: férfi 74,5, nők 70,6 százalék). Megjegyezzük: az Európai Unió átlagában 2001-ben a 15–64 éves férfiak 73 százaléka volt foglalkoztatott, a hasonló korú magyar férfiaknak pedig csupán 63,5 százaléka. A nők foglalkoztatása az EU-ban is alacsonyabb szintű volt. (54,9 százalék) mint a férfiaké; a magyar nőké ezt a szintet sem érte el (49,8 százalék).

A nők kisebb arányú munkavállalásának természetesen jól ismertek az általános okai; mindenek előtt a gyermekszülés, gyermekgondozás éveiben a kereső foglalkozás feladása. A nők foglalkoztatása azonban – ugyancsak köztudottan – a 90-es években esett vissza, amikor sok százezer férfi társukkal együtt, elvesztették a munkahelyüket, és a gyermekgondozás éveit után nem volt hova visszamenni. Azóta sem teremtődtek meg a feltételei annak, hogy a képzetlen vagy alacsonyan képzett nők sokasága – akár részmunkaidőben, akár más, rugalmasabb formában is – munkahelyet találjon. A problémakör sokkal szélesebb, semmint itt részleteiben taglalni lehessen,

A foglalkoztatottak között valamivel több a férfi, mint a nő; a 15–64 éves férfiak többsége volt kereső: csakhogy míg az EU-ban a férfiak csaknem háromnegyede, Magyarországon kevesebb, mint kétharmada dolgozott; az EU-ban a nők több, Magyarországon kevesebb, mint a fele.

A hazai foglalkoztatottak zöme a 25–54 évesek közé tartozik; a fiatalabbak és főként az idősebbek közül változatlanul kevesen jelennek meg a szervezett gazdaság munkaerőpiacán.

de nyilvánvaló, hogy mindeddig úgyszólván semmi sem történt a nők (és a fiatalok, valamint az idősebbek) foglalkoztatásának új, a megváltozott körülményekhez igazodó feltételeinek megteremtése érdekében.

A nőkkel együtt ugyanis a fiatalabbak, s az idősebbek (a hazai nyugdíjkorhatárt elérők) foglalkoztatásának új lehetőségei is váratnak magukra. Magyarországon a 3,8 millió keresőből 2001-ben 3,1 millió, azaz a 80 százalék az úgynevezett legjobb munkavállalási korú, 25–54 éves korosztályokhoz tartozott; a többiek körül csak viszonylag kevesen jelennek meg a szervezett gazdaság munkaerőpiacán.

(Szerencsére a szervezett (bejelentett, adózó) gazdaságon kívül is több százezer – főként inaktívnak minősülő – fiatalnak és idősebbnek is van – alkalmilag vagy rendszeresen – kereső munkája. A többnyire „tanuló” vagy „nyugdíjas” státusúak azonban nem tekintik „foglalkozásnak” az iskolaszünetkezeten keresztül, vagy a piacra is termelő kisgazdaságban végzett munkájukat, és a munkát sújtó magas adóterhek miatt óvakodnak is annak bevallásától.)

A gazdaság regisztrált keresőinek most már évek óta mintegy 60 százaléka dolgozik a szolgáltatásokban. A jólét emelkedését, és a gazdaság modernizálódását jelentő folyamat, az, hogy egyre több foglalkoztatottnak a szolgáltatás különböző ágai kínálnak munkahelyet, 2001-ben stagnált; lényegében ugyanannyian dolgoztak itt, mint egy évvel korábban. (köztudott, hogy a legfejlettebb, jómódú országokban a szolgáltatásokban dolgozók aránya már meghaladta a 70 százalékot.)

A mezőgazdaságban 2001-ben is kissé tovább csökkent a (regisztrált) keresők száma; és – csakúgy, mint az egész 20. század során – súlya a foglalkoztatásban. (Az 1900-ban még a keresők több mint 60 százalékát foglalkoztató mezőgazdaságban 2001-ben a keresők 6,2 százaléka dolgozott.)

Az iparban-építőiparban foglalkoztatottak létszáma 2001-ben erőteljesebben nőtt (22,6 ezer fővel) mint amennyivel a mezőgazdaságé csökkent (12,3 ezer fő).

A szektorok foglalkoztatási súlyának alakulása mögött – mint már jeleztük – erőteljes volt a létszámmozgás. Miközben cégek, szervezetek tömegesen váltak meg alkalmazottaiktól, új vállalkozások alakultak, bővültek régiek. (A feldolgozóiparban például csaknem 17 ezer fővel csökkent két ágazat, a vegyipar, valamint a textil- és ruházati- és bőrtermékek gyártásában dolgozóké, eközben azonban 24 ezerrel nőtt a gép- és gépipar.) A szolgáltatásokban három ág, (kereskedelem, szálláshely- szolgáltatás, ingatlanügylek-gazdasági szolgáltatás) létszáma nőtt, együttesen 32,2 ezer fővel, haté pedig – köztük a jellemzően a költségvetésből finanszírozott három ágazaté – szinte ugyanennyivel csökkent.

A keresők legtöbbször a szolgáltatásokban dolgoznak; az itt foglalkoztatottak aránya lényegében nem változott. Kis mértékben, de tovább csökkent a mezőgazdasági keresők aránya; nőtt viszont az iparban foglalkoztatottaké.

2. táblázat: A foglalkoztatottak száma és aránya nemzetgazdasági ágak szerint

Nemzetgazdasági ágak	1992		2000		2001	
	ezer fő	%	ezer fő	%	ezer fő	%
Mezőgazdaság, vadgazdaság, erdőgazdaság- és halászat	460,1	11,3	251,7	6,5	239,4	6,2
Bányászat	52,7	1,3	19,2	0,5	13,0	0,3
Feldolgozóipar	1 053,5	25,8	931,3	24,2	955,8	24,8
Villamos-energia, gáz-, hő- és vízellátás	108,0	2,6	80,1	2,1	79,5	2,1
Építőipar	216,8	5,3	267,8	7,0	272,7	7,1
Kereskedelem, közúti járműjavítás és karbantartás	480,4	11,8	540,9	14,1	548,4	14,2
Szálláshely szolgáltatás- és vendéglátás	115,6	2,8	133,3	3,5	143,0	3,7
Szállítás, raktározás, posta, távközlés	346,4	8,5	311,8	8,1	310,9	8,1
Pénzügyi tevékenység és kiegészítő szolgáltatás	68,7	1,7	83,7	2,2	78,9	2,0
Ingtalanügyek, bérbeadás és gazdasági szolgáltatás	140,3	3,4	204,6	5,3	219,6	5,7
Közigazgatás, kötelező társadalombiztosítás	293,7	7,2	299,0	7,8	289,6	7,5
Oktatás	311,8	7,6	317,8	9,3	309,8	8,0
Egészségügy- és szociális ellátás	236,3	5,8	241,7	6,3	243,0	6,1
Egyéb szolgáltatás	198,4	4,9	166,2	4,3	164,0	4,2
Együtt:	4 082,7	100,0	3 849,1	100,0	3 859,5	100,0

Az alapvetően a költségvetésből fedezett ágazatok (közigazgatás, oktatás, egészségügy) a keresők alig több mint 20 százalékát foglalkoztatják; a meghatározó többség a versenyszférában dolgozik.

Mindkét területen ugyancsak a nagy többség – az összes kereső most már 86 százaléka – alkalmazásban áll. Az egyéni vállalkozók aránya évek óta 10 százalék körüli; s a 90-es évek elejétől fokozatosan növekedve 1999-ben érte el az eddigi legmagasabb szintet (408 ezer fő, az összes kereső csaknem 11 százaléka). 2000 óta számuk csökken, 2001-re 372 ezerre mérséklődött. Az évtized kezdete óta csökken az ipari és a mezőgazdasági szövetkezetek tagjainak száma is, részben a szövetkezetek gazdasági társasággá alakulása következtében, amelyekben a tagok alkalmazottakká váltak. (1992: 225 ezer szövetkezeti tag, 2001:31 ezer.) Az évtized során jelentősen csökkent a társas vállalkozások tagjainak száma is, s a csökkenés 2001-ben is folytatódott (1992:258 ezer fő, 2001:119 ezer). Elenyésző – és szinte évről-évre fogyó – létszámú az egyéni és meghatározott társas vállalkozók segítő családtagjaként dolgozó száma (2001-ben 26 ezer).

A foglalkoztatottak 2001-ben több mint 900 ezer gazdálkodó szervezetben dolgoztak; 840 ezer vállalkozásban, 15,6 ezer költségvetési és társada-

Az összes kereső – most már évek óta növekvő – hányada alkalmazásban; áll mindössze 14 százaléka a más formában dolgozók – szövetkezeti tagok, önállóak, társas vállalkozások tagjai, segítő családtagok – aránya.

A keresők több mint 900 ezer szervezetben dolgoztak; a szervezetek 96 százaléka tíz fősnél kisebb (mikro) méretű.

lombbiztosítási, valamint 67 ezer non-profit szervezetben. A 840 ezer vállalkozás több mint fele (469 ezer) egyéni vállalkozás (ebben a számban azonban a másodfoglalkozásúak vállalkozásai is szerepelnek). A vállalkozások mindössze egyötöde önálló (jogi személyiségű) cég; a többiek önfoglalkoztatónak (self-employed) minősülnek. (Ez nem csökkenti gazdasági szerepüket, de behatárolja lehetőségeiket.)

A gazdasági szervezetek jellemző mérete a modern gazdaságokban kicsi, a szolgáltatások egyre növekvő súlyával, s a tömegtermelő ipar folyamatos zsugorodásával összhangban. A szervezeti piramis talapzatát mindenütt a kisméretű szervezetek sokasága adja; a csúcst pedig a kevés nagy szervezet. Magyarországon a 80-as évek közepétől, a kisvállalkozások lassú újjáéledésétől kezdve a szervezeti struktúra alakulásának előnytelen vonása maradt, hogy csak a legkisebbek tömege szaporodik (a szervezetek több mint 60, az egyéni vállalkozások több mint 80 százalékában a vállalkozó egyedül dolgozik, de az összes szervezet 96 százaléka is legfeljebb 1–9 fős mikro-vállalkozás.) A kis (10–49 fős) és a középméretű (50–249 fős) vállalkozás aránytalanul kevés.

A kialakult szervezeti struktúra nem kedvez a foglalkoztatás növelésének. A rendelkezésre álló utolsó adat szerint 1998-ban a keresők 31 százaléka mikro-méretű szervezetben dolgozott, 10 százaléka a kis, 14 százaléka a közepes méretű, 45 százaléka pedig a (250 főnél többet foglalkoztató) nagy szervezetekben. A foglalkoztatás leginkább az új szervezetek alakulásával bővül, semmint a meglévők növekedésével. Ráadásul a csaknem 800 ezer mikro-méretű szervezet csak tartósan jó kereslet esetén szánja rá magát létszámbővítésre, egyébként az alkalmilag igényelt tevékenységeket különféle, költségkímélő módokon végezteti el.

A több mint 900 ezer szervezetben dolgozók 60 százaléka fizikai munkát végzett. A fizikai-szellemi munkák aránya minden gazdaságban csak igen lassan módosul, főként, mert a mezőgazdaság és az ipar megszűnő foglalkozásait hasonló jellegű szolgáltatási munkakörök váltják fel. 2001-ben mintegy 20 ezer fővel nőtt a fizikai foglalkozásúak száma, foglalkozási főcsoportonként jelentős eltérésekkel. Valamivel kevesebb lett az ipari-építőipari foglalkozások száma, s mintegy tízezerrel csökkent a szakképzettséget nem igénylő, egyszerű foglalkozásúaké is. Nőtt viszont a gépkezelő, összeszerelő, jármű-vezetői, valamint a szolgáltatási munkakörökben dolgozóké.

A fizikai foglalkozásúak mintegy harmada nő, de a szolgáltatás jellegű foglalkozást végzők, valamint a szakképzettséget nem igénylő, egyszerű foglalkozásúak több mint fele volt nő.

A keresők csaknem 40 százaléka (1 482,5 ezer fő) végzett szellemi munkát. A legtöbben (514 ezren) felső- és középfokú végzettséget igénylő munkakörben dolgoztak, további 450 ezren felsőfokú képzettség önálló alkalmazását kívánó munkakörben. A törvényhozók, igazgatási, érdekképvise-

A keresők 60 százaléka fizikai, 40 százaléka szellemi munkát végez.

leti, gazdasági vezetők lassan növekvő (2001-ben 260 ezres) csoportjánál már 2000-ben is valamivel kevesebben voltak az évek óta csökkenő létszámú irodai és ügyviteli (ügyfélforgalmi) munkakörben dolgozók – az utóbbiaknak azonban több mint 90 százaléka nő. A szellemi munkakörökben egyébként is a nők vannak többségben – a vezetők csoportjának kivételével; ezeknek a munkaköröknek csupán harmadát töltik be a nők.

A foglalkoztatottak keresete 2001-ben jelentősen nőtt.⁵

A KSH által megfigyelt körben⁶ a bruttó keresetek 18 százalékkal, a reálkeresetek 6,4 százalékkal nőttek. A számítható országos bruttó havi átlagkereset az előző évi 87 645 Ft-tal szemben 2001-ben 103 600 Ft-ot ért el, ami nettó értékben 64 900 Ft-ot jelentett. A fizikai foglalkozásúak bruttó átlagkeresete havi 72 621, a szellemieké pedig 143 754 Ft-ra nőtt.

Az ágazatonként – és a vállalat-nagyság, a betöltött munkakör, valamint számos más tényező szerint – erősen szóródó keresetek egyik jellemzője, hogy részben a minimálbér növekedésének következtében a költségvetés több területén hozott bérintézkedések hatására csökkent a különbség a versenyszféra és a költségvetési szféra keresetei között. Az ágazatok szintjén azonban erőteljesek maradtak az alkalmazásban állók havi bruttó és átlagkeresetének eltérései. (A pénzügyi tevékenységet végzők havonta 216 ezer, a textil-, ruházati ipar, bőrtermékek, lábbeli gyártásban dolgozók valamivel kevesebb, mint 62 600 Ft-ot kerestek.) A szellemi munkakörben dolgozók bruttó keresete 2001-ben már csaknem kétszerese volt a fizikai munkakörben dolgozókéknak.

A foglalkoztatottak egy része – évről évre mintegy két-háromszázezer ember – a társadalmi szolidaritásnak (és a nem a gazdaság igényének) köszönhetően jut munkához. A többnyire a regisztrált munkanélküliek számára kínált, rövidebb-hosszabb időtartamú munkalehetőségek (mint például a több minisztérium által szervezett, egyebek között erdőtelepítésre, az árvízkarok elhárítására) szolgáló közmunka; a jórészt helyi, kommunális feladatok elvégzésére az önkormányzatok által szervezett közhasznú munka; a rendszeres szociális segély feltételeként előírt közcélú munka; a pályakezdő fiatalok foglalkoztatásához nyújtott támogatás stb.) közül csupán a munkaügyi szervezeten keresztül bonyolított (és a Munkaerőpiaci Alapból fedezett) programokban 2001-ben összesen mintegy 180 ezren, éves átlagban több mint 77 ezren vettek részt.

A legalább alkalmilag munkalehetőséget kínáló támogatott foglalkoztatási formákra sajnos változatlanul szükség van, különösen az ország elmaradottabb, magas munkanélküliségű térségeiben, ahol több, hátrányos helyzetű társadalmi csoport számára csak a szolidaritás teremt esélyt a munkával szerezhető jövedelemre.

A relatíve alacsony foglalkoztatási szint, s a létező, becsülhetően legalább félmillió, bár a statisztikákban csak részlegesen megjelenő munkaerő-kí-

Az 5 főnél nagyobb szervezetekben dolgozók átlagos bruttó keresete 18 százalékkal, a reál-keresetek 6,4 százalékkal nőttek. Az átlagos havi kereset 103 600, a fizikai dolgozóké 72 621, a szellemi dolgozóké 143 794 Ft-ra emelkedett.

A versenyszféra és a költségvetési szféra keresetei között csökkentek a különbségek, de jelentősek maradtak az ágazatonkénti, valamint a vállalatnagyság, s a betöltött munkakör szerinti különbségek.

5 A keresetekkel kapcsolatos megállapítások Lakatos Judit (KSH) elemzéséből származnak.

6 A KSH az 5 fő és nagyobb létszámú vállalkozásoknál, valamint a költségvetési szféra teljes körében vizsgálja a keresetek alakulását. A vizsgált szféra a keresők mintegy kétharmadát öleli fel, 2001-ben 2559 ezer, teljes munkaidőben foglalkoztatottat.

A gazdaság több területén – mint évek óta – változatlanul jól érzékelhető az eltérés a munkaerő-igények és a munkaerő-kínálat között.

A létező hiányok pótlására Magyarország – évenként kissé növekvő nagyságrendben – külföldi munkavállalókat fogad, zömmel a határon túl élő magyarokat. Magyar munkavállalók körülbelül azonos létszámban dolgoznak – engedéllyel – külföldön, főként Ausztriában és Németországban.

nálat (a munkanélkülieken kívül például a KSH munkaerő-felmérésében passzív munkanélkülinek nevezett, dolgozni kívánó, de aktívan állást nem kereső, évek óta több mint százezer állástalan léte) ellenére, a gazdaság szüntelen átalakulása közepette a különböző területeken rendszeresen kialakulnak feleslegek és hiányok.

2001-ben több nagy, multinacionális cég az általuk igényelt szakmunkások hiányára panaszkodott (bár zömmel tömegtermelő munkahelyre, könnyen betanítható, összeszerelő jellegű [szalag] munkát végzőt igényeltek; és mint láttuk, ténylegesen ebben a foglalkozási főcsoportban bővült leginkább a létszám). Alkalmilag vagy tartósan azonban számos más területen is kialakul a hiány; például évek óta a szomszédos országokból toboroznak ápolónőket vagy munkaerőt a textiliparba, a varrodákba, a mezőgazdaság idény munkáira stb. Magyarország évek óta – enyhén növekvő számban – 30–40 ezer külföldi munkavállalót fogad legálisan, munkavállalási engedéllyel. (A feltételezések szerint legalább ennyien jönnek a határokon túlról, akik engedély nélkül vállalnak munkát.)

Az Országgyűlés 2001 júniusában fogadta el a határon túl élő magyarok számára különféle kedvezményeket biztosító ún. kedvezmény- vagy státus-törvényt. A mind a hazai politikai pártokat, mind a szomszédos országok közvéleményét erősen megosztó törvény a foglalkoztatás területén a magyarországi munkavállalást kívánta megkönnyíteni. Eszerint a hatályos eljárási szabályok szerint, de a hazai munkaerő-helyzet előzetes vizsgálata nélkül (azaz, hogy a munkára van-e kiközvetíthető hazai munkanélküli) naptári évenként három hónapra szóló munkavállalásra kaphatnak engedélyt a kedvezményezettek. A törvény 2002. január 1-jén lépett életbe. 2000-ben 40,2 ezer, 2001-ben 47,3 ezer munkavállalási engedélyt adtak ki külföldieknek. Az engedéllyel rendelkezők 57 százaléka Románia, 16 százaléka Ukrajna zömmel magyar-lakta területeiről érkezett; további mintegy 10 százalék Szlovákia, valamint a volt Jugoszlávia határmenti területeiről. Az EU tagországaiból ide érkezők közül mindössze 2852 fő számára igényeltek munkavállalási engedélyt.

Ugyanebben az időszakban mintegy 32 ezer magyar vállalt munkát (engedéllyel) külföldön; nagy többségük Németországban és Ausztriában, a külföldiek számára meghatározott munkavállalási kontingensek keretében.

A csatlakozási tárgyalások során 2001 júniusában született meg az EU döntése: Magyarország (valamint Szlovákia és Lettország) állampolgárai, országuk EU csatlakozását követően hét év után élhetnek az EU-ban a szabad munkavállalás jogával. Lehetővé tették egyúttal, hogy a tagországok – külön megállapodásokkal – a csatlakozást követően akár azonnal is megnyithatják munkaerőpiacukat a taggá vált országok munkavállalói előtt. (Négy ország – Svédország, Hollandia, Dánia és Írország – szinte azonnal bejelentette ilyen szándékát és csatlakozott hozzájuk Nagy-Britannia is.)

Az utóbbi néhány évben Európában kétségkívül új nézőpontból vizsgálják a külföldi munkaerő befogadását. Részben, mert a belső határok nélküli, a közös pénzzel is egységesülő Európában nagyon kicsi maradt a belső vándorlás; részben, mert eközben a demográfiai mutatók az idősök arányának erőteljes növekedését jelzik. Az EU egyre inkább hangsúlyozza az érintett országok új migrációs politikájának szükségességét.

A magyarok – már csak létszámuk, s az európaihoz hasonló demográfiai folyamataik (alacsony születésszámok) következtében is – csekély szerepet játszhatnak a nemzetközi migrációban. Az elmúlt években a közvélemény kutatások szerény migrációs szándékokat is jeleztek. A TÁRKI 2001-ben végzett vélemény kutatása a külföldi munkavállalás iránti nagyobb érdeklődést jelezte ugyan (a rövidebb ideig tartó külföldi munkavállalást az 1993 évi 4,3 százalékhoz képest 8,5 százalék, a tartósabbat 2,7 százalék helyett 6,8 százalék választotta.) A külföldi munkavállalás szándéka a tanultabbak körében növekszik. A hazai közvélemény egyre inkább érzékeli, hogy külföldi munkavállalásra – a mezőgazdaság idénymunkáin, s a hasonló, képzettséget nem igénylő, alkalmi munkákon túl – elsősorban a befogadó ország nyelvét ismerő, képzett munkaerőnek lesz esélye.

2.2. A munkanélküliség

Mint számos országban, Magyarországon is kétféleképpen mérik a munkanélküliséget: az ország saját szabályai szerint, illetve, ettől eltérő kritériumok alapján, nemzetközileg összehasonlítható módon.

2001-ben – csakúgy, mint a 90-es évek közepétől – mindkét mérce szerint tovább csökkent a munkanélküliség, nagyjából azonos mértékben, mintegy 30 ezer fővel.

A nemzetközi mérce szerint (aktívan munkát keresők) 2000-ben 261,4 ezer, 2001-ben 231,5 ezer fő minősült munkanélkülinek, a hazai szabályok szerint (regisztráltak) 2000-ben 390,5 ezer fő, 2001-ben 364,1 ezer. A gazdaságilag aktívakhoz viszonyított munkanélküliségi ráta a nemzetközi összehasonlítás szerint 5,7 százalék volt, (az EU-ban átlagosan 7,4 százalék, a csatlakozni kívánó országokban – Magyarországgal együtt számítva – átlagosan 13,5 százalék), a hazai szabályok szerint 8,7 százalék.

A nemzetközi és a hazai adatok közötti számszerű és arány-különbségek – mint köztudott – az eltérő fogalmi rendszerből, és a számbavétel eltérő módjából adódnak.

A kétféle rendszer különbségei miatt külön-külön mutatjuk be a 2001 évre jellemző változásokat.

A nemzetközi összehasonlítás rendszerében mért eredmények

A KSH munkaerő-felmérése – az OECD országokban (és ezen belül az EU-ban) az ILO ajánlásával bevezetett módszert követve – alapvetően azt

Mind a hazai, mind pedig a nemzetközi fogalmak szerint mért munkanélküliség csaknem azonos mértékben, mintegy 30 ezer fővel csökkent;

a nemzetközi mérce szerint (aktívan munkát keresők) létszáma 230 ezer, a munkanélküliségi ráta 5,7 százalék volt, a hazai mérce szerint (regisztráltak) 364 ezer fő, 8,7 százalék.

Az aktívan állás keresők csaknem háromnegyede az ún. „legjobb munkavállalási korú”, 25–54 éves, többségük férfi.

tekinti munkanélkülinek, akinek nincs rendszeres munkája, s ezért aktívan állást keres. (A meghatározás finomabb részleteit, például, hogy 30 napon belül munkába tud állni stb. itt mellőzhetjük.)

Aktívan állást kereső életkortól függetlenül bárki lehet: dolgozni kívánó tanuló, vagy akár nyugdíjas korú (a felmérésben 74 éves korig tekintenek mindenkit munkára képesnek és alkalmasnak, de az összehasonlításokhoz csak a 15–64 évesek adatait használják); munkanélkülinek minősül, ha kereső foglalkozást kíván és minden eszközt, módon igénybe vesz, hogy ilyen találjon. (Az aktív keresés a munkaügyi szervezetnél jelentkezéstől az újsághirdetések olvasásán, feladásán keresztül a család, az ismerősök, barátok mozgósításáig bármilyen mód lehet.)

A lényeges kritérium tehát: a kereső foglalkozáshoz jutás érdekében végzett tevékenység.

Magyarországon ebben a szemléletben 2001-ben 143 ezer férfi és 90 ezer nő minősült munkanélkülinek.

Életkor szerint a munkát keresők csaknem háromnegyede a legjobb munkavállalási korú, 25–54 évesek közé tartozik; a 15–19 évesek közül még, és az 55 évnél idősebbek már csak kevesen tesznek erőfeszítéseket azért, hogy elhelyezkedjenek. A hazai munkavállalási koron felülieket már csak szórva nyosan találunk az aktívan munkát keresők között.

A 2001-ben munkát keresők csaknem 60 százaléka (134,3 ezer fő) egy éven belül kezdte meg az aktív munkakeresést; akkor vesztette el munkáját, vagy hagyta el az iskolát, illetve lépett volna vissza a munkaerőpiacra a gyermekgondozás, katonai szolgálat befejezése után.

Csaknem százezren (96,4 ezren, 42 százalék) azonban már több mint egy éve kerestek munkát, közülük 44 ezren már két évnél is régebben. (Az egy éven túl munkát keresők minősülnek tartósan munkanélkülinek.)

Bár a munkát keresők utolsó munkahelye a gazdaság valamennyi ágát képviseli, az újabb és a régebbi munkanélküliek többségét (2001-ben 54 százalékát) a nemzetgazdaság azonos három ága bocsátotta ki az évek során: a feldolgozóipar, a kereskedelem és az építőipar.

A 2001-ben munkát keresők nagy többsége (94 százaléka) utolsó munkahelyén alkalmazottként dolgozott és fizikai munkát végzett. A fizikai foglalkozásuk mintegy felének ipari és építőipari, valamint gépkezelői, összeszerelő, járművezető munkája, további negyedüknek pedig szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) munkája volt. A korábban szellemi munkát végző, csaknem 30 ezer munkanélküli közül mintegy 13 ezer főnek (többségében nőknek) volt felsőfokú képzettséget igénylő foglalkozása; 8 ezren (ebből 7 500 nő) irodai, ügyviteli munkát végeztek.

Az évek során kevésbé változott a munkanélküliek iskolai végzettség szerinti összetétele. A leginkább érzékelhetően a legalacsonyabb iskolai végzettségűek aránya csökkent a 90-es évek elejéhez képest; ennek azonban

Mintegy 60 százaléka egy éven belül kezdte meg az aktív álláskeresést, több mint 40 százaléka azonban tartósan munkanélküli, jó részük már évek óta keres munkát.

Zömük alkalmazásban állt, mielőtt elvesztette állását és fizikai munkát végzett. Több mint egyharmaduk alacsony iskolai végzettségű, a szakmunkás végzettségükkel együtt a munkanélküliek 70 százalékát adják.

valószínű oka, hogy elsősorban a képzetlenek adták fel a reménytelennek ítélt aktív munkahely-keresést. A legfeljebb 8 általánost végzetek aránya így is több, mint 35 százalék, a hasonló arányú szakmunkásképzővel rendelkezőkkel együtt ők adják a munkát keresők 70 százalékát.

A munkanélküliség fő oka az esetek több mint felében az állásvesztés; a második legfőbb ok azonban a munkaerőpiacra belépés vagy visszalépés szándéka. (Az utóbbinak aránya most már évek óta 20 százalék feletti.) 2001-ben – ha hozzájuk számítjuk azt a csaknem 20 ezer főt is, aki azért keres munkát, mert időszakos foglalkoztatása befejeződött – arányuk megközelíti az egyharmadot.

A munkanélküliek több mint fele teljes munkaidős munkát keresett, további 32 százalékuk elsősorban teljes munkaidőset, de részmunkaidőst is elvállalt volna. Mindössze 6 százalékuk érdeklődött részmunkaidős állás után, több mint 9 ezer nő és 5,6 ezer férfi. Mintegy tízezren kizárólag ilyen szerettek volna, ötezren pedig elsősorban ilyen, de készek lettek volna elfogadni teljes munkaidős munkát is. Tízezer férfi és 6 ezer nő (együtt 7 százalék) bármilyen munkát kész volt elvállalni.

A bérigények nem tekinthetők túlzónak – az érintettek többé-kevésbé reálisan vetettek számot az egyéni adottságaikból, s a környékbeli munkalehetőségekből adódó esélyekkel. (Figyelemreméltó, hogy a nők a férfiakénál alacsonyabb bérekkel kalkuláltak.)

Az év során, miközben az országban átlagosan 18 százalékkal nőttek a bérek és érvénybe lépett a 40 ezer Ft-os minimálbér, a remélt, elvárt nettó bér a munkanélküliek körében átlagosan 48,5 ezer Ft-ot tett ki ebből a férfiaké 50,8 ezret a nőké 44,8 ezer Ft-ot.

A képzettségi szint, a korábban betöltött munkahely, s más tényezők hatására az elvárt bérek természetesen szóródtak. A legkisebb mért érték a 10 ezer forintnál kisebb bér volt – 84 nő ennyiért is vállalt volna munkát. A legmagasabb a százezer forint feletti, ennyit 2000 férfi és 500 nő igényelt volna. E két szélső érték között 10–40 ezer forintot várt a munkanélküliek fele, (de a nők 58 százaléka), 40–70 ezer forintot további 43 százalék (a nők 37 százaléka); és 70 ezernél többet – a százezer forintnál többet igénylőket is beleértve – csak kevesebb, mint 8 százalék.

A regisztrált munkanélküliek

Az 1991-ben született – s azóta a körülmények változásait évenkénti módosítással követő – Foglalkoztatási törvény tulajdonképpen nem azt határozza meg, hogy ki tekinthető munkanélkülinek, hanem azt, hogy ki jogosult a munkanélküliek számára biztosított pénzbeli támogatások és különféle szolgáltatások igénybevételére. Ennek kritériumait 2001. július 1-jei hatállyal módosították.

Többségük teljes munkaidős állást keres, bérigényeik szerények: a munkanélküliek fele 10–40 ezer Ft keresetet remélt.

A regisztrálhatóságot korlátozó hazai szabályok ellenére az aktívan állást keresőkénél rendszeresen és jelentősen magasabb a regisztrált munkanélküliek létszáma.

A jogosultságok meghatározása egyúttal behatárolja a munkaügyi szervezetnél regisztráltak körét: nem is jelentkezik az, aki nem számíthat segítségre. Az utóbbiak közé tartoznak a nappali tagozaton tanulók, az öregségi nyugdíjra jogosultak, vagy, akiknek alkalmi munkán kívül egyéb kereső munkája van. A módosított jogszabály szövege szerint:

- „munkanélküli: az a személy, aki
- a munkaviszony létesítéséhez szükséges feltételekkel rendelkezik, és
 - oktatási intézmény nappali tagozatán nem folytat tanulmányokat, és
 - öregségi nyugdíjra nem jogosult, és
 - az alkalmi foglalkoztatásnak minősülő jogviszony kivételével munkaviszonyban nem áll és egyéb kereső tevékenységet sem folytat, és
 - elhelyezkedése érdekében együttműködik a munkaügyi központ kirendeltségével, és
 - akit a munkaügyi központ kirendeltsége munkanélküliként nyilván tart”.

Az együttműködés feltételei között ugyan már szerepel, hogy a munkanélküli „maga is részt vesz megfelelő munkahely felkutatásában”, továbbá az is, hogy „a saját maga által talált vagy a kirendeltség által felkínált megfelelő munkahelyen munkaviszonyt létesít” – ezek azonban nem kizárólagos feltételek.

A juttatások szigorúan körülbástyázott feltételei ellenére a regisztrált munkanélküliek jóval többen vannak, mint a szinte kizárólag az álláskeresés szerint számba vettek. (A különbség 1995-ben 125 ezer, 2001-ben 131 ezer fő volt. Megjegyezzük, a különbség jóval kisebbé válik, ha a munkaerő-felmérésben „passzív munkanélküliként” szereplő, évente mintegy 100–110 ezer munkanélkülit is figyelembe vesszük.)

2001-ben a regisztrált munkanélküliek éves átlagos létszáma is tovább csökkent, ezúttal 26 352 fővel.

Az év során a 364,1 ezer, regisztrált munkanélküli közül 54 százalék volt férfi, 46 százalék nő. (A nők aránya az évek során növekedett, 1993-ban 41 százalék volt.) Az életkori besorolás kissé eltér a munkaerő felvételétől, az arányok azonban hasonlóak: a regisztrált munkanélküliek háromnegyede is a legjobb munkavállalási korúak közé tartozott (itt: a 26–55 évesek közé); a 20 évesnél fiatalabbak és az 56 évesnél idősebbek aránya egyaránt 5 százalék körüli.

A regisztráltak között magasabb a legfeljebb általános iskolát végzettek (42 százalék) és alacsonyabb a felsőfokú végzettségük aránya (3 százalék); de a fizikai foglalkozásuk aránya e körben is meghaladta a 80 százalékot; akiknek több mint fele betanított és segédmunkásként dolgozott korábban.

A többnyire alacsony státusú, esetenként évek óta elhelyezhetetlen emberek jelentős részének a regisztráció, a regisztrált munkanélküliként kapható támogatás tulajdonképpen a túlélés esélyét jelenti: az év során munkanél-

Többségük ugyancsak a „legjobb munkavállalási korú” fizikai foglalkozású és férfi; Nagyrészüket visszatérően munkanélküli: a havonta regisztráltak mintegy 80 százaléka már korábban is szerepelt a regisztrációban.

külüként jelentkező 680 ezer fő 80 százaléka, az átlagosan havonta csaknem 57 ezer belépő közül 45,7 ezer már korábban is szerepelt a nyilvántartásban. Többségük hosszabb-rövidebb megszakítás után lépett vissza. A megszakítás oka lehetett tényleges munkahely, gyermekgondozás, sorkatonai szolgálat, legtöbbjük esetében azonban valamilyen támogatott munkahelyen, közmunkán, közhasznú munkán, vagy képzésen töltött idő. További, hasonló foglalkoztatásukat jellemzően csak a munkaügyi szervezeten keresztül remélhetik. Ezért, bár pénzügyi támogatásra (munkanélküli járadékra) már nem igen számíthatnak, esélyesek maradnak újbóli közmunkára, közhasznú munkára, esetleges átképzésre. A 2001 évi adatok alapján mintegy négy-ötsházezerre tehetjük az önerejéből elhelyezkedni képtelen, ismétlődően a munkaügyi szervezet, azaz rajta keresztül a társadalom segítségére szoruló, munkaképes férfi és nő számát. A segítség egyébként, mint erről majd külön is szólunk, nem nevezhető nagyvonalúnak.

A 20 százaléknyi új munkanélküli közül havi átlagban 3,6 ezer volt pályakezdő, 7,6 ezer pedig felnőtt. Az utóbbiak csaknem 60 százalékának a szolgáltatások különböző területein szűnt meg munkája, 30 százalékának az iparban-építőiparban, 12 százalékának pedig a mezőgazdaságban.

A regisztrált munkanélküliek kevesebb, mint egyharmada volt jogosult munkanélküli járadékra. A járadék-jogosultság időtartama – mint tudott – 2000-ben az addigi 360 napról 270 napra csökkent, a járadék-rendszerbe bekerülés feltételei szigorodtak.⁷ Az átlagos munkanélküli járadék havi átlagos összege, 2001-ben 25 677 Ft, a nemzetgazdasági átlagkeresetnek 24,8, a fizikai dolgozók átlagkeresetének 35,4, az érvényes minimálbérnek 64,1 százalékát tette ki.

A munkanélküli járadék alacsony átlagos összege természetesen összefügg a munkanélküliek nagy többségének alacsony képzettségével, s ennek következtében korábbi, alacsony keresetű munkahelyével. A 40 ezer Ft-os minimálbért azonban most megkapnák – ha dolgozhatnának.

A munkanélküliek zöme azonban még a járulék szerény összegére sem volt jogosult. Mint ugyancsak köztudott, a 2000-ben életbelépett szigorítások egyike megszüntette a jövedelemplótló támogatást, aminek helyébe a rászorultak esetében a rendszeres szociális segély lépett. A munkaerőpiacon a legkevésbé esélyesek (a képzetlenek, az elmaradott térségekben élők, a romák stb.) munkalehetőség hiányában, a járadékra jogosultságuk kimerítése után a jövedelemplótló támogatás szerény összegére számíthattak. 1995 óta évről évre többen kaptak jövedelemplótló támogatást, mint munkanélküli járadékot. A támogatás összege már nem azoktól a kritériumoktól függött, mint a járadéké, hanem a szociális juttatásokhoz hasonlóan, egy összegben határozták meg, az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének meghatározott (2000-ig 80) százalékában. Ez 2000-ben havi 13 280 Ft-ot jelentett.

Ennek alapján 4–500 ezerre tehetjük a munkaügyi szervezet segítségére szoruló, tartósan munkanélküliek számát,

Az új – az év során először regisztrált – munkanélküliek csaknem harmada pályakezdő.

A regisztrált munkanélküliek kevesebb, mint egyharmada volt jogosult munkanélküli járadékra, átlagosan havi 25,7 ezer Ft-ra.

A megszünt jövedelemplótló támogatás helyett a munkanélküliek több mint negyede már csak rendszeres szociális segélyt kaphatott (havi átlagban 14,6 ezer Ft-ot).

⁷ A munkanélküli járadékrendszer változásait részletesen tárgyalta a Munkaerőpiaci Tükör 2001 évi kötete.

A regisztrált munkanélküliek mintegy 40 százaléka semmilyen anyagi támogatást nem kapott.

A munkaügyi szervezet csak kevésbé tud segíteni az elhelyezkedésben: a regisztráltak kevesebb, mint 2 százaléka helyezkedett el a munkaügyi szervezet segítségével.

A munkanélküliség országos csökkenése ellenére tovább nőttek a különbségek a kistérségek szintjén.

8 A tervezési – statisztikai régiók közötti különbségek alakulására vonatkozó elemzéseket Fazekas Károly végezte; tanulmányát *A munkaerőpiac keresletét és kínálatát meghatározó folyamatok 2002.* c. kötet tartalmazza (Szerk.: Laky T. Foglalkoztatási Hivatal – OFA, 2002).

A jövedelempótló támogatás megszűnésével megkezdődött az érintettek átáramlása a rendszeres szociális segélyben részesülők közé. Továbbra is regisztrált munkanélküliek maradtak, de segítségként már csak a nyugdíj-minimum 70 százalékát, havi 14 648 Ft-ot kaptak.

2001 december végén 125,9 ezer fő részesült munkanélküli járadékban (a teljes állomány 36,7 százaléka); a (kifutó) jövedelempótló támogatásban 26,7 ezren (7,8 százalék); a regisztrált munkanélküliek több mint negyede, 85,9 ezer fő (25,1 százalék) rendszeres szociális segélyt kapott. A munkanélküliek 30 százaléka – az év során átlagosan 40 százaléka – semmilyen anyagi támogatásban sem részesült. Viszont a regisztrált munkanélküliek vehetik igénybe a munkaügyi szervezet szolgáltatásait, az állás-közvetítéstől az átképzésig, az esélyt a sokféle munkaerőpiaci programban való részvételre.

A munkaügyi szervezet erőfeszítései ellenére a legfontosabb cél: a munkanélküliek elhelyezése mindaddig nem bizonyult sikeresnek. Mint évek óta, 2001-ben is többen hagyták el a regisztrációt (havi átlagban 29,6 ezer fővel) mint amennyien beléptek.

A kilépés sokféle oka között (a képzésben és más aktív programokban részvétel, sorkatonai szolgálat, gyermekgondozás, nyugdíjba-lépés, alkalmi munkavállalás, a kapcsolat megszakítása stb.) 2001-ben is szerény mértékű volt a munkaügyi szervezeten keresztül történt elhelyezkedés. Mint 2000-ben, 2001-ben is a regisztrált munkanélküliek 1,9 százalék, a járadékban részesülőknek 2000-ben 13,4, 2001-ben 11,8 százaléka helyezkedett el a munkaügyi szervezet segítségével. (Az adatok a támogatott munkahelyre elhelyezettek adatait is tartalmazzák.)

Nem feledhetjük, hogy a munkanélküliség 2001-ben (is) tapasztalt csökkenése *nem* a foglalkoztatottság növekedésének következménye. A foglalkoztatottság, mint tudjuk, kimutathatóan mintegy tízezer fővel nőtt, a munkanélküliség viszont mind a kétféle számbavétel szerint mintegy 30 ezer fővel csökkent. A különbség a munkakeresést feladók, a munkaerőpiacot elhagyók, a gazdaságilag inaktívak számának növekedésében jelentkezik.

A munkanélküliek számának folyamatos csökkenése ellenére – a munkaerő-felmérés adatai szerint – a munkanélküliség az ország 3 728 ezer háztartásából még mindig csaknem 213 ezret érintett, a háztartások 5,7 százalékát. Egy munkanélküli 194,7 ezer háztartásban volt (5,2 százalék), kettő 16 ezerben (0,4 százalék) három vagy több csaknem 2000-ben (0,1 százalék). A munkanélküliség a nagyobb létszámú családokat sújtotta jobban. Míg az egytagú háztartások kevesebb, mint 5 százalékában, a kéttagúak csaknem 20, a három- és négytagúak 27, illetve 29 százalékában, az 5 és több tagúak 20,5 százalékában volt legalább egy munkanélküli.

Nem csökkentek a munkanélküliség regionális különbségei sem; sőt, a kistérségek szintjén nőttek.⁸

A 7 tervezési-statisztikai régió szintjén a munkanélküliségi ráták nem túlságosan nagyok. A régiók és a megyék szintjén végzett elemzések azonban nem adnak valós képet a munkaerőpiac állapotáról, mivel a magyarországi helyi munkaerőpiacok mérete sokkal inkább a kistérségek szintjének felel meg. A magyarországi munkaerőpiac viszonylag kisméretű, zárt helyi munkaerőpiacokra szegmentálódik. A regionális különbségek döntő része a régiókon belül a megyék, a kistérségek, illetve a települések között található.

A régiók szintjén a legkisebb (4,3 százalék) és a legmagasabb (8,7 százalékos) munkanélküliségi ráták a megyék szintjén 2,7 és 19,3 százalék között szóródtak 2001-ben; a kistérségekben 3 és 25 százalék között.

A legmagasabb rátájú térségek az ország keleti, észak-keleti részén, a kelet-szlovákiai és az ukrán határ melletti régiókban helyezkednek el, de találhatunk magas munkanélküliségű térségeket a viszonylag fejlett dunántúli megyékben is.

A regisztrált munkanélkülieknek a munkaképes korú népességhez viszonyított aránya a falvakban (9,4 százalék) és az 500 főnél kevesebb lakosú kistélepüléseken (11,3 százalék) a legmagasabb. A legkedvezőbb helyzetben lévő budapesti kerületben a munkanélküliek aránya 1,6 százalék, a legsúlyosabb helyzetben lévő településen 53,3 százalék volt 2001 decemberében.

Az ország több száz települését, és több százezer családját sújtó munkanélküliség nélkülözhetetlenné teszi az alacsony foglalkoztatási szint növelését szolgáló, hatékonyabb megoldásokat.

2.3 A gazdaságilag inaktív népesség

Mint erről szó volt, a népszámlálás adatait figyelembevevő Munkaerő-mérleg adatai szerint – 2002. január 1-jén a hazai munkavállalási korú férfiak és nők 32 százaléka nem tartozott a rendelkezésre álló munkaerőhöz; a 15–64 éves népességnek pedig 40 százaléka.

Csupán a hazai munkavállalási korúaknál maradván: 2001-ben a távolmaradó mintegy 2 millió fő (884 ezer férfi és 1 165 ezer nő) mintegy 80 százaléka társadalmilag elfogadott okból maradt a háztartásban:

– Még tanult. A 681 ezer, 15 éves és idősebb fiatal továbbtanulása nemcsak hasznos, hanem hovatovább nélkülözhetetlen mind az egyén, mind az ország jövője szempontjából. Magyarország nemzetközi összehasonlításban kifejezetten jó helyezést ér el az OECD országok között a 15–18 évesek továbbtanulási arányával. Amíg azonban a 15–19 évesek korosztályának 76 százaléka tanult, a 20–24 éveseknek csupán 20 százaléka – Európa számos országától jócskán lemaradva. Az EU már 2002-ben a tagállamok feladatává tette, hogy 2010-re jelentősen növeljék az alsó középiskolai szint-

A hazai munkavállalási korú népesség – csaknem 2 millió fő – önként vagy kényszerűségből nincs jelen a munkaerőpiacon. Mintegy 80 százalékuk társadalmi támogatottsággal marad távol: mert

15 éves kora után is tanul; a gyermekgondozás valamelyik támogatott formáját veszi igénybe; az általános korhatárnál korábban ment nyugdíjba.

nél tovább tanulók arányát; a 18–24 évesek legfeljebb fele maradjon ezen a szinten. Magyarországon ennek elérése még igen nagy erőfeszítéseket kíván.

– Csaknem 300 ezren a gyermekgondozás valamelyik formáját (GYES, GYED, GYET) igénybe véve maradtak távol a munkaerőpiactól; csaknem kizárólag a nők. A születések számának tartós és jelentős csökkenése ellenére a 300 ezret közelítő létszám alig változik (1980: 264 ezer; 1990: 245 ezer; 1995: 285 ezer; 2002. január 1.: 297,1 ezer), ami, a tapasztalatok szerint, elsősorban a munkaerőpiac beszűkült lehetőségeivel van összefüggésben. Munkalehetőségek hiányában a nők, amíg csak lehet, az anyagilag ugyan szerény, de a társadalmi megítélésben egyértelműen támogatott lehetőséget részesítik előnyben.

– Az általános nyugdíj korhatárnál korábban vált nyugdíjassá 632 ezer férfi és nő. A nyugdíjazás többféle jogcíme között jelentős a népesség egészségi állapotával összefüggő rokkantság (2002. január 1-jén több mint 450 ezren voltak a nyugdíjkorhatárnál fiatalabban rokkant nyugdíjasok). Több tízezren – meghatározott munkakörök betöltői – kordedvezménnyel mehettek nyugdíjba. Lassan elfogynak viszont a munkaerőpiaci okból az elbocsátás helyett korengedménnyel nyugdíjba kerültek; nagy többségük már átlépett a korhatár szerinti nyugdíjasok állományába.

A társadalmilag elősegített inaktivitáson túl mintegy 400 ezren egyéni, családi okból váltak inaktívvá, bár sokuk döntésében nyilvánvalóan szerepet játszott a munkaerőpiac állapota, a munkalehetőségek hiánya is, különösen az ismert ok nélkül inaktívok kétharmadát adó nők esetében.

A KSH munkaerő-felmérése több min 2,2 millió, hazai munkavállalási korú inaktívát regisztrált 2001-ben. Ebben a felmérésben nem szerepel az inaktivitás oka; szerepelnek viszont a munkavállalási szándékok.

Az inaktívok közül csaknem 400 ezren szeretnének rendszeres, fizetett munkát – gyakorlatilag ugyanannyian, mint a munkaerő-mérlegben a meghatározott ok nélkül inaktívvá váltak.

Arra a kérdésre, hogy miért nem keres munkát, ha szeretne dolgozni, 112 ezren válaszolták (70 ezer férfi és 42 ezer nő), hogy nincs megfelelő munka, vagy úgysem tudna találni, azért sem, mert túl fiatal vagy túl idős, esetleg mert hiányzik a megfelelő képzettsége. Valamivel többen, 143 ezren rossz egészségi állapotukra, családi kötelezettségeikre hivatkoztak – az utóbbi az ok a 67 ezer eset közül 61 ezer nőnél.

Mindössze 8 ezren nem kerestek munkát azért, mert úgy ítélték meg, hogy csak rosszul fizető munka van.

A fentiekén kívül további 8,7 ezren aktívan kerestek munkát, de nem tudtak volna munkába állni, ha történetesen találnak; 1,6 ezren pedig kerestek munkát, de nem aktívan.

Kevesen ugyan, mintegy 18 ezren, a munkaerőpiacra visszajutásukat készítették elő: átképzésen vettek részt; várták, hogy munkára (akárcsak sze-

Mintegy 400 ezren egyéni, családi ok miatt váltak eltartottá, de szeretnének rendszeres, fizetett munkát, amit – jórészt a munkaerőpiac állapota miatt – nem keresnek aktívan.

zonális, vagy közhasznú munkára) visszahívják; többen önálló vállalkozás indítására készültek stb.

Megjegyezzük, a hazai munkavállalási koron felüli, a munkaerő-felmérésben a 74 éves korig kiterjesztett népességben csaknem 30 ezerrel több dolgozni kívánó inaktívat regisztráltak. A legtöbben közülük szeretnének dolgozni, de nem kerestek munkát.

3. A FŐ CÉL: A FOGLALKOZTATÁS NÖVELESE

2001-ben az EU-hoz csatlakozni készülő Magyarország elkészítette a magyar foglalkoztatáspolitikai legfontosabb rövid távú munkaerőpiaci teendőit összefoglaló dokumentumot (*Joint Assessment of the Employment Policy Priorities of Hungary*).

Magyarország vállalta, hogy az Európai Foglalkoztatási Stratégia követelményei szerint teszi alkalmassá munkaerőpiacát az EU egységes, közös piacához csatlakozásra. A dokumentumot 2001 novemberében az EU foglalkoztatási és szociális ügyekért felelős főbiztosa, Anna Diamantopoulou és a magyar kormány nevében Stumpf István kancellária miniszter írta alá.

A kormány vállalásainak teljesülését az EU a jövőben rendszeresen értékeli, csakúgy, mint a tagországok éves akcióterveiben vállaltakat.

Magyarország foglalkoztatáspolitikai eredményeinek éves, nyilvános nemzetközi értékelése várhatóan felerősíti azokat, a foglalkoztatás növelése érdekében teendő lépéseket, amelyek megtétele nem az EU, hanem legelső helyen Magyarország saját érdeke.

Magyarországnak, ahhoz, hogy a 15–64 éves népességben a 2010-re az EU-ban célul tűzött 70 százalékos foglalkoztatottsági szintet elérje, a ma ismert népesség számok szerint 4,8 millió azaz – elnagyolt számítással – a jelenlegi 3,84 millióhoz képest mintegy egy millióval több foglalkoztatott kellene. Ez 9 év alatt évente 100–110 ezer új munkahelyet kíván. Más oldalról: valamennyi munkanélküli foglalkoztatásán túl 6–700 ezer inaktív munkába állását is.

Ezen belül további, mintegy 600 ezer nőnek kellene munkát vállalnia, részben – csakúgy, mint a férfiaknak – az 55 éven felüliek közül.

A cél elérhető, de csak akkor, ha a foglalkoztatáspolitikai nem hagyatkozik a gazdaság spontán folyamataira. A gazdasági folyamatok hozhatnak váratlan eredményeket (mint 1999-ben, amikor egy év alatt csaknem 114 ezerrel nőtt a foglalkoztatottak száma), mint ahogy hozhatnak stagnálást, visszaesést is. Mint közismert, 1998-ban, amikor lassan nőni kezdett a foglalkoztatás, 51 ezer, 2000-ben 38 ezer, 2001-ben pedig mindössze 10 ezer fős növekedés volt kimutatható.)

Az Európai Unióban – jórészt a tudatos foglalkoztatáspolitikának köszönhetően – az elmúlt évek gazdasági nehézségei közepette is sikerült növelni a foglalkoztatást.

A feltételek megteremtése – amely a szociális ellátó rendszerek reformjától a nem-hagyományos munkavégzések meghonosításáig s ennek érdekében egyebek között a munkát terhelő adók mérsékléséig az újra-szabályozások sokaságát kívánja meg – a legtöbb európai országban is nehéz.

Sokszorosan nehéz a volt szocialista országokban, ahol most már demokratikus politikai és piacgazdasági viszonyok közepette kell a teljes foglalkoztatottság új feltételeit megteremteni. A csatlakozni kívánó országokkal egyetemben azonban Magyarország is erre vállalt kötelezettséget.